

Bristande förtroende för fackförbund bakom hotad journalistkår i Mexiko

I landet känt för sina många mord på journalister, är det få som ser starkare fackförbund som lösningen på problemet. Fackföreningsrörelsen har bland många journalister en negativ klang.

I Mexiko dog tio journalister 2012. Det gör Mexiko, tillsammans med Pakistan, till de länder i världen där flest journalister dör. Det är bara Somalia och Syrien som visar sämre siffror men de befinner sig officiellt i krig.

De för yttrandefriheten och demokratin sorgliga siffrorna är inget nytt för Mexiko. Landet har alltid haft en svag demokratisk tradition, i form av välkänt valfusk, mer eller mindre dold förföljelse av regeringskritiker och utbredd korruption.

Medierna har till stor del varit statskontrollerade och journalister har blivit utsatta för brutalt våld, försvinnanden och mord. Situationen blev inte bättre 2006 när dåvarande president Felipe Calderón från högerpartiet PAN förklarade krig mot landets knarkkarteller.

På en resa till Mexiko i oktober 2013 undersökte jag den inställning som landets journalister har till facklig anslutning. Intresset är minst sagt ringa, med något undantag.

Denna inställning till facklig verksamhet har sina förklaringar i landets historia. På slutet av 1800-talet föddes fackföreningsrörelsen ur askan av den nationella revolutionen. När arbetarrörelsen kraftsamlade och såg sina nyskapade fackförbund vinna mark, såg bland annat presidenten Venustiano Carranza till att i början på 1900-talet bryta upp den.

Ett effektivt sätt att kväsa den spirande fackföreningsrörelsen var helt enkelt att bilda en pakt mellan denna och nationens ledare. Den har haft flera ansikten. Bland andra lät man instifta traditionen att en viss andel senatorer alltid togs från paraplyorganisationen för de mexikanska facken, CTM.

- I stället för att stärka arbetarnas villkor, blev målet för fackförbundsledarna att upprätthålla sin egen makt, menar Pedro Ferriz de Con, en högprofilerad radiojournalist och en betydande aktieägarna inom mediebolaget Grupo Imágenes. Han är även känd för att öppet sympatisera med högerpartiet PAN.



Pedro Ferriz de Con, Grupo Imágenes.

- Här i Mexiko ser vi på fackförbund på ett annat sätt än ni gör i Europa och Sverige. Fackförbunden har sedan länge prostituerats av makten, säger Pedro Ferriz de Con.

Förklaringarna till att mexikanska fackföreningar misslyckats med att vara självständiga kan vara kulturella, enligt Ferriz de Con. Kulturen och uppfostran gynnar inte dem som arbetar för kollektivets bästa, bara dem som arbetar för sitt eget bästa.

- Att skapa ett centralt fackförbund för journalister skulle bara leda till fejder mellan olika falanger. Det skulle inte skydda rättigheter bland fackförbundets medlemmar.

Det kan även finnas ekonomiska orsaker bakom varför Mexikos journalistkår ofta framstår som kontrollerad. Den koncentration av medieäggande som råder i Mexiko är högst bland demokratiska stater, visar *forskning. Få ägare bakom mediehusen kan utgöra en stor risk för journalisters åsiktsfrihet och möjligheten att skapa autonoma fackförbund.

En ung forskare på ekonomiska fakulteten vid det Nationella autonoma mexikanska universitetet (UNAM), Edmar Ariel Lezama Rodriguez, kompletterar bilden av journalisters svala känslor för facklig anslutning. Hans magisteruppsats handlade om det mexikanska fackförbundets historia.

Många mexikanska journalister arbetar sida vid sida med fackligt anslutna kollegor men de tillhör yrkesgrupperna grafiker, fotografer, filmare, radiopratare och administratörer (Fackförbundet för arbetare och artister inom television och radio). Några få journalister väljer även de att ansluta sig.

Som det är tänkt, berättar Edmar Lezama, ska de fackliga avgifterna gå till sjukförsäkring, semester-, boende- och pensionsfonder.

Var pengarna hamnar är oklart, men när du väl blir sjuk eller behöver ett boende hjälper inte dessa pengar dig. Köerna är för långa och du har betalat förgäves, menar Edmar Lezama.

Och vad gäller pensionsfonderna finns det i Mexiko många ålderstigna skribenter, som inga planer har att ens gå i pension.



Edmar Ariel Lezama, UNAM.

- De skriver tills de dör och vill inte att vad de kan få i lön ska gå till pensionsfonder, förklarar Edmar Lezama.

Något som varit förödande för bilden av fackföreningar i modern tid i Mexiko är utvecklingen

kring nationella lärarfackens ledare Elba Esther Gordillo. I februari i år arresterade den mexikanska polismyndigheten henne för att ha förskingrat motsvarigheten till 119 miljoner euro från SNTE, det mexikanska lärarfacket. Hon har omgett sig av privata jetflyg, lyxvillor i andra länder samt ett överflöd av lyxartiklar.

- På grund av den långa traditionen av bristfällig hantering av fackliga avgifter ser gemene man fackliga institutioner som samhällets cancer. Vad är fackföreningars nytta för ett samhälle egentligen?

Den frågan ställer sig journalisten Alicia Quiñones som smuttar på sitt mörka kaffe med varm mjölk på Café Habana. Vi befinner oss mitt i de legendariska tidningskvarteren i Mexico City och några kvarter från tidningen Milenio där hon arbetar som journalist. Tidningen – såsom många andra medieföretag – får ett betydande statsbidrag. Detta förväntas resultera i att tidningsredaktionen för regeringens ”officiella” linje. På tidningen Milenio har aldrig ägarna och cheferna tyckt att det ska finnas ett fack, säger hon.

Med eller utan fackförbund på hennes egen tidning, ska anställda i Mexiko ha rättigheter enligt landets arbetarskyddslag. Arbetsgivarna ska betala in pengar till sjukförsäkring, semester, bolån och pension. Men rättigheterna tillgodoses inte i praktiken då köerna är för långa och undantagen för många, menar Quiñones.

Bristen på fackförbund leder till en utarmad och utsatt journalistkår.

- orättvist låga löner (själv tjänar hon 7 000 kronor i månaden)
- oreglerad arbetstid (ingen chans till komptid efter övertid)
- brist på vidareutbildning (hon bekostar själv en kurs i engelska)
- total brist på anställningstrygghet

Vad gäller tryggheten står Milenio just inför nyheten att de ska mista sitt statsbidrag. Det kommer med stor sannolikhet att drabba Quiñones och hennes kollegor. På frågan om hon är rädd för att mista jobbet kommer svaret snabbt.

- Jag kanske mister jobbet, men jag får söka nytt jobb.

Arbetsförhållandena går ut över den journalistiska kvalitén, menar Alicia Quiñones.

Det leder även till höga skilsmässotal bland journalister.

- Vi jobbar långt in på kvällarna, i en stressig miljö och med låg lön. Det är svårt att planera sin tid med familjen. Familjeförhållanden tar mycket stryk.

Kollegor som inte lider av stressymtom såsom magkatarr och regelbunden huvudvärk får man leta efter. Dessutom blir många alkoholister, drabbas av utbrändhet och psykiska problem, berättar Quiñones.

Den allvarligaste konsekvensen av bristen på journalistfack är rekordsiffrorna över dödade journalister per år.

Men skydd av journalisters åsiktsfrihet och rätten till sitt liv, det står helt bortom

fackföreningars ansvar. De menar i alla fall dem jag pratar med. För dessa syften finns organisationer inom det civila samhället. Alicia Quiñones nämner som exempel Artículo 19, och den organisationen hon själv verkar inom, PEN Mexico. Organisationerna har ofta starka band till systerorganisationer i länder som England och USA. Hennes organisation har bland annat satt press på mexikanska regeringen genom att uppmärksamma i pressmeddelanden och kampanjer det höga antalet dödade journalister i landet och spridit detta på internationell nivå.

Sex av de tio journalister som dog förra året var från delstaten Veracruz, enligt den internationella federationen för journalister, IFJ. Därför fick åklagarmyndigheten i delstaten en uppmaning att utreda journalistmorden. IFJ skriver på sin webbplats att "journalister var måltavlor på grund av sitt arbete, och det tydliga syftet med morderna var att tysta dem."

Att situationen för journalister i just Veracruz är prekär har att göra med delstatens läge. Den gränsar till sju andra delstater. Delar av narkotikahandeln sker via hamnstaden Veracruz, som alltid varit strategiskt viktig för lokala makthavare och för delstatens ekonomi.

De mexikanska knarkkartellerna har korrumpierat makten i Mexiko. Borgmästare och guvernörer gör sig beroende av kartellerna och de som belyser banden mellan makthavare och droghandeln får snabbt svårt att utöva sitt yrke.

För den fristående undersökande journalistiken står Proceso – ett magasin baserat i huvudstaden men med korrespondenter från andra delar av landet. En av dem var Regina Martínez Pérez, grävande reporter. Hon hittades slagen och strypt till döds i sitt hem i Xalapa, universitetsstad i delstaten Veracruz. Hennes dator, mobiltelefon och tv var stulna. Även om Martínez inte hade nämnt några dödshot, var hon känd för sina vassa reportage om narkotikakartellerna och regeringskorruption.

– När det kommer till rapportering av droghandeln så är den journalistiken död idag. Se bara vad som hände vår kollega Regina Martínez Pérez, säger Jorge Morales Vázquez, journalist på Diario de Xalapa i.

Med honom på ett café i centrum av staden finns också filmaren Miguel Ángel Díaz.

– De som ger sig på att undersöka droghandeln får räkna med att få se sina familjemedlemmar eller sig själva försvinna eller dödas, säger journalisten och filmaren.



Fristående filmaren Miguel Ángel Díaz och journalisten Jorge Morales Vázquez, Diario de Xalapa,

Efter flertalet intervjuer framkommer det att fackföreningar finns på tidningar. Många saknar dock förhandlingsposition gentemot ägarna. Lönerna där Morales och Díaz har arbetat har ofta varit frysta i tioårsperioder på runt 5 000 kronor i månaden, betydligt sämre än kollegorna i huvudstaden.

Det leder till faktorer som vare sig gynnar journalistik eller den demokratiska utvecklingen. De flesta journalister tvingas ha fler än ett yrke för att överleva. Arbetar de på flera ställen och har krav på sig att producera i snitt sju-åtta nyheter per dag tar nyhetskvalitén stryk.

- Nittio procent av det som skrivs handlar om att tala om vilken intelligent, stilig och duktig delstatsguvernör vi har. Medierna förvanskar på så vis verkligheten, säger Jorge Morelos.

Journalisten och filmaren talar om en "pervers relation" mellan makten och medierna.

Censuren är ett tecken på det. Både Miguel Angel Díaz och Jorge Morelos berättar om hur de - när de ifrågasatt ekonomiska förhållanden som gjort delstatens makthavare rika - blivit avskedade. Tidvis har de varit svartlistade.

Förr förvägrades de tidningar som skrev kritiskt om makthavarna i Mexiko papper. Tidningarna kunde således inte tryckas. Detta historiska faktum som många i dag ler åt, är inte långt från dagens förhållanden. Journalisten Eirinet Gómez López, 29 år, även hon från El Diario de Xalapa, berättar hur det kan komma in någon på redaktionen och berätta "detta ämne kan ni inte skriva om och detta kan ni skriva om". Öppen censur med andra ord.

Men i ett annat fall har faktiskt en fackförening på just El Diario de Xalapa fått vad som verkar vara en omvänd roll - att stötta journalister som annars skulle mista jobbet. Om ett sådant fall berättar Gómez López.

Ägaren meddelade att tidningen inte gick med vinst. Snart skulle halva journaliststyrkan ryka. Plötsligt fanns dock krafter som skulle bilda en fackförening på tidningen. Så skedde också, nästan över en natt. Det visade sig dock inte räcka för att i slutändan rädda journalisternas jobb. De skulle heller inte få något avgångsvederlag.

Om detta blev det mycket rabalder. Journalisterna fick slutligen sitt avgångsvederlag - men inte från tidningen. Pengar kom istället från delstatens skattekastor.

Bakom bildandet av fackföreningen stod delstaten. Och motivet sägs även av politiskt aktiva som intervjuats bero på att guvernören och hans stab såg på redaktionen med sin journalistkår som en viktig megafon för makthavarna. Den var alltför viktig för att låtas gå under.

- Men hur ser det ut när delstatens skatteinkomster används för att stötta sparkade journalister? Det är ju ägaren som ska betala. Han startade förresten sedan en ny tidning i en annan delstat, så någon brist på pengar hade han inte, avslutar Eirinet Gómez.



Eirinet Gómez, Diaro de Xalapa.

Alltså är inte avsaknaden av journalistfack total. Men beroendeförhållandet till delstaten eller regeringen brukar vara ett faktum. Ett exempel sticker dock ut.

Tillbaka i Mexico City står regnet som spön i backen. Det är en sen och halvmörk eftermiddag efter en jättidig dag på vänstertidningen La Jornada. Journalisten Carlos Paul har flytt in från ovädret utanför i parken Alameda Central. Han sitter i stället på museet Bellas Artes kafeteria. Hans svarta kalufs och läderjacka är fuktiga. För snart 30 år sedan var han med och bildade den oberoende tidningen och bläddrar just nu ivrigt i dokument som berättar om La Jornadas födelse.

- För många andra tidningar är information en handelsvara. För La Jornada är det en medborgerlig rättighet.

Vid starten i mitten av 80-talet var han 23 år. Snart ingick han även i den grupp som 1985 grundade La Jornadas egna fackförening, SITAJOR.

Bland annat utmärker sig fackföreningen för att ha skapat vad Carlos Paul säger är "det enda kollektivavtalet i Latinamerika".

Fackföreningen har bland annat lyckats skapa något så ovanligt som rätten till betald semester. Dessutom erbjuds föräldraledighet även för fäder. Inflytandet på vilka som får anställning är betydande. Lönerna "är på en bra nivå", menar Carlos Paul. Men det viktigaste är att lönenivån följer inflationen, menar Paul.

- Vi kommer alltid att försvara denna rättighet, säger han.

Till viss del har fackföreningen sett sina glansdagar.

Senare i samtalet framkommer det nämligen att SITAJOR har valt att backa från sina principer. Då tidningen genomgick en riktig kris för några år sedan, sympatiserade fackföreningen med ägarna och avhöll sig från att kräva stigande löner. Men det var bara tillfälligt, menar Carlos Paul.

Idag har fackföreningen drygt 250 medlemmar. Det betyder att cirka 350 anställda valt att inte ansluta sig till SITAJOR.

- Folk orkar inte engagera sig som förut. De låter bli att nominera kandidater till de styrande

organen och kommer inte på möten.



Carlos Paul, La Jornada.

Det är nog dags att se över skälen till icke-anslutnas motiv till detta, menar Carlos Paul, som ändå väljer att se styrkan i sitt fackförbund.

Bilden av fackföreningar i Mexiko är den av en köpt rörelse. Det råder en stark uppfattning om att de hämmar fri konkurrens och effektiv produktion, enligt UNAM-universitetets Edmar Ariel Lezama Rodriguez. Frågan hänger i luften. Existerar det ens hopp om att facket kan bli centraliserat och kraftfullt, och i sann mening stötta sina medlemmar?

- Självklart skulle bilden av det korrupta och ineffektiva facket gå att förändra. En viktig roll för ett stort centralt fackförbund för journalister skulle kunna vara att stärka åsiktsfriheten i landet, säger Edmar Ariel Lezama.

Även Pedro Ferriz de Con - som öppet sympatiserar med högerpartiet - är benägen att hålla med.

- Om journalister valde en sammanslutning av den typen, så skulle det vara en mycket inflytelserik grupp, kanske den mest inflytelserika i Mexiko.

Helena Sundman

*Juan Enrique Huerta Wong, UPAEP och Rodrigo Gómez García, Universidad Autónoma Metropolitana - Cuajimalpa i rapporten *Media Ownership and Concentration in Mexico*.